

ABDÜLHAK HÂMİD'İN ŞİİRİNDE BEN'İN GÖRÜNÜMÜ***Dr. Mehmet TÖRENEK******ÖZET**

Abdülhak Hâmid Batı tesirindeki Türk şiirinin öncülerindedir. Şiire bazı yenilikler getirmiştir. Bu yeniliklerden biri de şiirde kendi beninden, maceralarından, tutkularından bahsetmesidir. Bu tavrın arkasındaki etkenler ise, şairin kendi benine güveni, kendini önemsemesi, macera dolu bir hayat yaşamasıdır. Şiirlerinde onlara bu nedenle fazla yer verir. Bu makale onun şiirine bu noktadan bir bakıştır.

Batı etkisindeki Türk şiirinin öncüsü Şinasi'dir. Yeniliğin ilk adımları onun tarafından atılır. İkinci güçlü adım ise, Abdülhak Hâmid'le olur. Şiirimiz böylece, geleneksel nazım şekillerini terk ederek, yüzünü tamamıyla batıya döner. Bu dönüşte o, ilk şiirlerinden itibaren bilinçli ve tepkisel bir tavır içindedir. Şekille birlikte, tema açısından da birçok yeninin başlatıcısıdır. Tabiat ilk defa onunla en geniş şekliyle şiirimize girer. Ölüm onunla birlikte şiirimizde her fırsatta kendisine dönülen bir tema olur. Bunun gibi, şiirde şairin kendi benini ön plâna çıkarması da Hâmid'le başlar. Düşünce ve hayâl dünyasının yanı sıra, yaşanmış olaylar, ilgiler ve ilişkiler çerçevesinde özel hayatına ait birçok bir çok ayrıntıyı şiirine katmaktan çekinmez. Birçok şiirinin içinde biz onu, kendi büyük beniyile oturur görürüz.

Ben'in şiirde kendini göstermesi Abdülhak Hâmid'e mahsus bir yenilik değildir. Eski şiirimizde de şairlerin kendilerinden bahsettiği örneklerle rastlamak mümkündür. Ancak bu çok yaygın değildir ve ben ile onun yerine kullanılan zamirler, çok kere "klişe ve umumî bir mahiyet taşır"lar. Bunun dışına çıkan örnekler ise çok azdır. Özellikle Nef'i ile başlayan kendine güven, kendi sanatından emin olma ve bununla övünme, şairin kendini öne çıkarmasına yol açmış, bu gurur

* Bu makale, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi tarafından düzenlenen Abdülhak Hâmid Tarhan panelinde (Erzurum, 10 Nisan 2002) bildiri olarak sunulan metnin genişletilmesiyle oluşmuştur.

** Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Şiir tarihimizdeki bu yansımaları ve sosyo-kültürel değişimleri göz ardı etmemekle birlikte, Hâmid'in şiirinde kendinden bahsetme eğilimini, mizacıyla ve etkisinde kaldığı sanat anlayışlarıyla izah etmenin daha tutarlı olacağı kanaatindeyiz. Her şeyden önce Hâmid, kendini gizleme ihtiyacı duymayan bir karakterin adamıdır. Bu özellik küçük yaşta almaya başladığı batılı eğitimle de izah edilebilir. Ayrıca şairin içinde yetiştiği aile ortamının seçkin konumu, onu bu konuda büyük ölçüde etkilemiş olmalıdır. O ilişkileri ve yaşadıkları açısından kendisini, yaptıklarını doğru kabul eden, bunları ifade etmekte mahzur görmeyen biridir. Şiirlerinde gördüğümüz ben'e ait birçok şey de onun yaşanmış maceralarından ibarettir. O macerayı seven biridir. Mehmet Kaplan bunu büyük "his ve ihtiraslar"a sahip olmakla izah eder.³ Hâmid, yaşadığı bütün maceraları kendisine ait tabii bir hâl sayar ve onlardan vazgeçmeyi düşünmez. Bundan olacak, hatıralarını yayımladığında özel hayatından bahsetmesini hoş karşılamayanlara; "uyûb ve zünûbumla tarihe geçmek istiyorum. Bundan başka o hatırat içinde en çok kendimi görmek istediğimi de bilmelidirler. Yazılarım bana benden yâdigârdır" cevabını verir.⁴ Benzer bir hadise de, eşi Lüsyen Hanım'a yazdığı mektupları yayımlamak istediği zaman yaşanmıştır. Lüsyen Hanım'ın, mektupların kendisine gönderilmiş olduğunu söyleyerek itiraz etmesi üzerine şunları söylemiştir ki, kişiliği açısından ilginç ipuçları vermektedir: "Benim hususi hayatım yok. Senin de. Bizim böyle bir hayatımız olamaz. Meydanda yaşamaya mahkûmuz, evimiz bir camdan evdir. Böyle olunca, herkesin bizi aslımızdaki gibi bilmesi, tanınması daha iyi. Efkâr-ı umumiye bizi anlamaz veya tasvip etmezse zararı onlara yahut bize. Madem ki bizi ihata eden duvarlar şeffaf, bu şeffaflık bari buğulanmasın; istesek de istemesek de vaziyetimiz bu."⁵ Bunlar onun kendisine ait olan şeylere bakışını gösterdiği gibi, onları ne ölçüde önemseydiğini de ortaya kor.

Diğer taraftan Hâmid'in etkisinde kaldığı romantik akımın özelliklerinden biri de, ferdî tecrübelerle, yaşanmışlıklardan kaynaklanan dikkatlere yer vermektir.⁶ Bu akımın öncü isimlerinden Hugo, birçok şiirinde kendinden, aile problemlerinden, babasına ait hatıralardan, kızının ölümünden ve mazisinden bahseder.⁷ Hugo'yu çok seven Hâmid'in onun bu özelliklerinden etkilenmemesi

³ *Tevfik Fikret*, İstanbul, Dergâh yay. 1971, s.6.

⁴ *Abdülhak Hâmid'in Hatıraları*, (Haz. İnci Enginün), İstanbul, Dergâh yay. 1994, s.250.

⁵ İnci Enginün, "Lüsyen Hanım- Abdülhak Hâmid", *Lüsyen Hanım'dan Abdülhak Hâmid'e Aşk Mektupları*, (Çev. İ. Yerguz, Giriş ve notlar: İ. Enginün), İstanbul, Oğlak yay. 1997, s.25.

⁶ Sevim Kantarcıoğlu, *Edebiyat Akımları ve Temel Metinler*, Ankara, Gazi Üniv. Mat. 1993, s.83.

⁷ Zeynep Kerman, *1862-1910 Yılları arasında Victor Hugo'dan Türkçe'ye Yapılan Tercüme Üzerinde Bir Araştırma*, İstanbul, İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi yay. 1978, s.35, ve 193. (Hugo, *Les Feuilles D'automne*'da aile problemleri, karısına olan aşkı

mümkün değildir. En azından onda var olan bu dikkatleri, kendisi de şiirinde kullanırken daha rahat hareket etme imkânı yakalamıştır.

Bir diğer yaklaşım olarak, çocukluğundan beri var olan ve yetişme döneminde adeta bir hayat anlayışına kapı açan şımarık, yaramaz, her istediğini elde eden benliğin, zaman içinde kendini vazgeçilmez sayan Hâmid'i ortaya çıkardığını söyleyebiliriz. Rıza Tevfik de, onun felsefî dünyasını değerlendirmeye çalıştığı eserinin "medhal"inde, Hâmid'in kişiliğinin daha ilginç bir yönüne dikkat çeker. "Hâmid'in şahsiyet-i mânevîyesi gayet mu'dil (complexe)'dir. Bu adam, "politypique" bir fitratın pek güzel bir timsâlidir. Yani kendi hüviyetinde birçok şahsiyât-ı mütenevvia ve mütehâlife nümüneleri arzeder. (...) Hâmid, bir lafz-ı müşterek, daha doğrusu bir ism-i câmi (nom collectif)'dir. O isme mensup birkaç türlü hüviyet-i mânevîye var."⁸ der. Bu nedenle onu tek yönlü ele almanın ve değerlendirmenin doğru olamayacağını söyleyerek çözümlemelere girer. Daha sonra, bu birkaç benliğin içerisinde öne çıkanlardan birinin şen şâtır, nizam dinlemez, hatta bazen "âsî (revolte) bir çocuk ruhu"nun varlığına dikkat çeker; ve onun, "hiç ihtiyarlamamak gibi bir feyz-i lâhûtîye mazhar" olduğunu da ilave eder.⁹

Tanpınar da, çocukluğunun şımartılmış Hâmid'ine dikkat çekerken, yetiştiği kibar muhitin kusurları ve meziyetlerinin sanatına tesir ettiğini belirtir. "Pek az şair onun kadar, kendisini olduğu gibi almıştır." der. Bu ifadenin, kendisini sürekli beğendiği şeklinde anlaşılması gerektiğini söyledikten sonra, onu her yönüyle devrinin "en fütursuz" adamı sayar. Ancak özellikle kendisini anlatışıyla, bir "modern insan" kabul eder.¹⁰ Hâmid, eserlerine karşı kayıtsız, kurallara kayıtsız, devlete karşı kayıtsızdır. O kendisini de, eserlerini de zaman olur beğenmez. Bunu itiraf ettiği de olur. Rezaî'ye yazdığı bir mektubunda ilk eserlerinin kusurlu olduğundan şikâyetle, basılmasında ne kadar acele etmişim der. Devamla "Bugün âsâr-ı matbuamın mecmuunu bir yere yazsam bir sahife çıkmaz. İnsan ilk eserini beş on sene sonra bastırmalı. Çünkü ilk eser, mükemmel birkaç sözü şâmil olsa da, mükemmel bir kitap olamaz. Hele benim kitaplarım neuzibillah! Muhteviyatının yüzde doksan dokuzu bana şimdi pek âdi geliyor. Birtakım yanlışlar bilirim ki hiç bilmek istemezdim."¹¹

Şiir dünyasına *Sahra* (1879) isimli kitabıyla giren Hâmid, bu ilk kitabıyla büyük yankı yapar. Kitabın dikkat çeken ve devrinde farklı yansımaları olan yeniliklerinden biri, şairin kendinden bahsetmesidir. Özellikle, kitaptaki *Mutekif*,

---

ve aile hayatını, *En Frappant une porte* şiirinde ise sevdiği kızının ölümünün kendisini nasıl bedbaht ettiğini anlatmaktadır.).

⁸ *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefîyesi*, (Haz. Abdullah Uçman), İstanbul, İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi yayını 1984, s.40.

⁹ aynı eser, s.42.

¹⁰ *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Çağlayan Kitabevi 1976, s.511-12.

¹¹ *Abdülhak Hâmid'in Mektupları I*, (Haz. İ. Enginün), İstanbul, Dergâh yay. 1995, s.330.

Nevmid, *Mazi* başlıklı şiirlerde şairin benini yakalamak mümkündür. Bunlar gerçi kendinden şikâyetle kurulmuş mısralardır ama, o şiirimizde eskiden beri var olan bu temaya, özel bir anlatım katar. Onun şiirinde, kendine has o çarpıcı üslup hemen belli olur:

"Ne acep çektiğim gam-ı sevdâ
Bulmadı itizâl ile gâyet!
Derd-i gurbet verip ana şiddet
Öyle bir sûret eyledim peydâ
Ki yüzüm cinlere verir dehşet!"(Mutekif, I, s.59)¹²

"Yirmi beş yaşında ihtiyârım,
Teşekkîye mecâlim yok ilelden!
Neye mâlik isem gitti elden,
Bu hâlimden teneffür kıldı yârim!"(Nevmid, I, s.78)

Ancak *Sahra*'daki bu şiirlerde ben ve onun bireysel görüntüleri çok fazla öne çıkmaz. Asıl ben'e ait dikkatler, bazıları *Sahra*'dan önce yazılmış *Belde*'deki şiirlerde görülür. Zaten kitabın diğer ismi de bunu destekler: **Divaneliklerim!** (1885) Şairin "mâzi içinde nisyândan bir misâl" olarak kabul ettiği bu şiirler gezilen yerler, kurulan ilgiler ve ilişkilerle ilgili izlenimler, arzularından ibarettir. Şiirlerin isimleri de bunu belirginleştirir. Hemen hepsinin isimleri Paris ve çevresine ait gezinti ve eğlence yeri isimleridir. Şiirlerinin birçoğunu, Enginün'ün ifadesiyle, olaylardan hareketle yazan şair, hayatı şiire katmak suretiyle "şiirin sahasını" da böylece genişletmiştir.¹³

"Üç fiakr üzere kenâr-ı Sen'de
Bir gece hep Otöy'e gitmiş idik.
Seyr-i mehtâba dalıp gülşende,
Ne sâfâlarla sabâh etmiş idik.
O Otöy bülbülünün feryâdı,
Çıkmadı gitti gönülden yâdı!"(Otöy, 1, s.97)

"Gerçi hâlî kalmamıştım yâddan İstanbul'u,
Pek alıştırmıştı seyrâna beni Kaskad yolu,
Ya hele Vinsen'le Arjantöy; Otöy'le Sen Kulu

¹² Şiirlerin yanındaki sayfa numaraları, İnci Enginün tarafından hazırlanan Abdülhak Hâmid Tarhan- *Bütün Şiirleri 1*,(Sahra/ Divaneliklerim/ Bunlar O'dur), İstanbul, Dergâh yay. 1979, 2 (Makber, Ölü, Hacle, Bâlâdan Bir Ses), İst.1982, 3 Hep Yahut Hiç (İstanbul 1982) isimli kitaplara aittir.

¹³ *Abdülhak Hâmid Tarhan*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay., 1986, s.56.

Bir melek takip ederdim seyr ile sağı solu.
Lak'ta, Kaskad'da anınla randevular var idi;
Kuvveden fi'le çıkar bin arzûlar var idi!"(Randevular, 1, s.122)

Şiirimiz **Belde** ile yeni ve kendisine yabancı bir mekâna açılmaya başlar. Tanpınar bunu bir "meydan okuyuş" olarak değerlendirir.¹⁴ **Belde**'yle başlayan izlenimler ve basit, sıradan yaşanmışlıklar sonraki şiirlerinde de görülecek, onun şiirini zaman zaman gölgeleyen basitliklere yol açacaktır. Bu özelliği **Bunlar Odur**'da yer alan ve Hindistan izlenimlerine ait *Kambala Hil, Hindistan'daki Odam, Mahim* isimli şiirlerde görmek mümkündür. Mesela *Mahim* başlıklı şiir böylesi bir gözlemin anlatımından ibarettir.

"Gözledim saklanıp bir ormanda
Su kenarında bir sürü manda
    Bir siyeh-reng seng-zâre şebîh
    Yıkanırıldarı gâh gâh anda
Kiminin bâr-ı dūşu bir rübâh
Kiminin şâhı üzre zâg-ı siyâh
    Kiminin dūnbesinde mâr-ı kerîh
    Bundan olmazdı hiç biri âgâh."(1, s.154)

Makber (1885) başta olmak üzere, birçok şiirin üzerine kurulduğu tema ise, hayat karşısında içine düşülen acizlikler, çaresizliklerdir. Bunlar onda **Garam**'la başlar ve gittikçe derinleşerek metafizik bir boyut kazanır.¹⁵ Felsefî düşüncüler, ölüm fikr-i sabiti gibi benzer birçok arayış daha sonra, sorular ve olaylarla sürekli yenilenecektir. **Garam**'da bu değişimi şöyle izah eder:

"Böyle miydim âh evvelleri?
Hiç de kaldım mıydı böyle serseri
    Zikr ü fikrim hep siyâsiyâtan
    Bî-haberdim başka hissiyâtan.
Nefsime gâlibdi sevdâ-yı vatan;
Kardeşimdi cümle ebnâ-yı vatan.
    Mektebe eyler idim her gün devam;
    Şunda olmuşum epeyce nîk-nâm
Aşkı tezyîf eylemekti âdetim,
Fenne dâirdi hemîşe sohbetim."(s.20-21)

---

¹⁴ Tanpınar, a.g.e., s.523.

¹⁵ *Garam* 1876'da yazılmışsa da, yayımlanması çok sonra olmuştur. 1913 yılında Şehbal Mecmuasında bir kısmı tefrika edilmiş, 1923'de de kitaplaşmıştır.(İstanbul, Matbaa-i Âmire, 167 s.).

Şiirin zirvelerinden olan **Makber** ise, bütünüyle kendi beninin ıztırapları, çaresizlikleri ve haykırışlarıdır. Eşi Fatma Hanım'ın ölümü ile ortaya çıkan bu eser, baştan sona şairin kendi teessürüyle konuşmasıdır. Devri için bir yenilik kabul edilen *Mukaddime*'sinde de yine kendisi vardır. Hâmid, eseri için şunları söyler: "Ben, bu kitabı kendim okuyayım diye yazdım. Zira hissiyatıma iştirak edecekler nâdir, belki dahi birkaç nevâdir olacağını bilirim. Bir de zaten kimsenin şerik-i teessürüm olmasını istemem. Korkarım ki o iştirak tecrübeye mütevakıftır. Ben isterim ki, haline ağladığım biçare için yalnız kendim ağlayım. Bu yalnızlık, pek büyük bir azâb olduğu için bana ayn-ı tesliyet gelmelidir."¹⁶

Bu mukaddimeyi bir yazısında değerlendiren Kaplan, Hamid'in getirdiği asıl yeniliğin "insanın karışık iç benliği", yani şairin kendi varlığı olduğunu söyler. Namık Kemal'in Hürriyet Kasidesi'nde "bais-i şekva bize hüzn-i umumdur Kemal" mısrasına dikkat çekerek, ondaki "hüzn-i umumi"nin yerini, Hâmid'te kendi hüznlerinin aldığını belirtir.¹⁷ Artık hüznler bireyseldir. Anlatılanlarsa, acizlikler, çaresizliklerdir:

"Uçtu can evimden ol perizâd,
Ben sadme-i refrefiley berbâd.
Âlem mi harâb, ben mi vîrân,
Bilmem? Sanırım yıkıldı devrân."(s.73)

"Ben anlar idim o rûy-ı zerdi,
Kim şi'rime reng-i şi'r verdi.
Billah düşündüğüm yazılmaz,
Elbette kalemle dağ kazılmaz.
Gizler yüreğinde germ ü serdi...
Malûm değildi halka derdi.
Hiç bilmeyerek nedir müsebbib,
Kim görse fakat acır, severdi."(s.55)

Yahut kendini sorgulamalar olur:

"Derd oldu bana elîm gönüm,
Hiç eskimiyor kadîm gönüm.
Şâir mi, ya nev-heves miyim ben?
Hayvan gibi bir nefes miyim ben?
Alçaklaşarak kerîm gönüm,
İster neye bir nedîm gönüm?
Taşlar yiyesi gözümde sonra,
Bir mide kalır hakîm gönüm..."(s.60)

Bu uzun şiirde o, zaman zaman eşiyile olan özel yakınlıklara da yer verir:

¹⁶ *Bütün Şiirleri 2*, s.37.

¹⁷ *Edebiyatımızın İçinden*, İstanbul, Dergâh yay.1978, s.62.

Bir gün dedi ıztırab içinde:
'Ben ölmeye gelmişim Hind'e'
Ölmek dedi kahkahayla güldüm...
Duydum ki fakat içimden öldüm.
Ettik biz o anda, nîm zinde,
Nefretle veda Hind ü Sind'e."(s.94)

Yahut ona olan bağıllık ve muhabbetlerin ifadesi olur:

"Mâderle peder idik beraber,
Biz rahat eder idik beraber.
Tenha iki yâr idik cihanda,
Bir ömr sürer idik biz anda.
Yek-zevk u keder idik beraber,
Her yolda gider idik beraber.(s.106)

Hâmid, tezatların adamıdır. Şiirinde kendinden bahsederken, bazen en olumsuz sıfatları kullanmaktan çekinmez. Bazen de kendisiyle alay eder. O, Nef'i'de gördüğümüz türden bir övünmeyi değil de, sevdiklerinin, maceralarının büyüklüğünü anlatmayı tercih eder. Ölü'de "Büyüklüğün dahi yoktur hudûdu, pâyânı/ Küçüklüğün dahi yoktur hisâbı, mîzânı" derken hayata eski felsefenin penceresinden bakar gibidir.(2, s.153) Şiirlerinde şüpheleri, isyanları, aşkları, maceraları ve hayâlleri çok kere birbiri içine girmiştir. **Makber**'in hakikatine karşılık bir hayâl olduğunu ifade ettiği **Hacle**'deki şu satırlar, onu ifade ettiği kadar, kendinden sonra gelen Servet-i fünunculara da sanat anlayışı ve hayat felsefesi olur:

"Mâil isem hayâle hayâl etmeyin ki siz,
Âgâh-ı tali'i değilim âdemiyyetin,
Az çok hayâlden gelir insana tesliyet,
Hep iğbirardır yüzü gülmez hakikatin.
Gayretle turmanıp çıkar âdem sukut için
Hayret çıkar öbür yanı divâr-ı hayretin."(2, s.172-3)

İlk yayımladıkları kitaplarına girmeyenlerle sonradan yazdıklarını bir araya getiren ve İnci Enginün'ün gayretleriyle **Hep yahut Hiç** ismiyle kitaplaşan şiirleri içerisinde de kendi çevresine ait gözlemler dikkatler ve hatıralara dayalı birçok şiir bulmak mümkündür. Hoca Tahsin Efendi'nin ölümü için yazdığı *Mersiye*, Namık Kemal'in torunu Cezmi'nin ölümü için yazdığı *Bir Müntehir İçin* başlıklı şiir, *Talim-i Edebiyat İçin Üstâd-ı sâniye Tebrik ve Teşekkür* gibi şiirler güncel vakalar, kendi çevresinden olaylar sonrasında ortaya çıkmış metinlerdir. O bazen manzum düşünmeyi tercih eder. Örneğin edebiyat-ı cedide ile ilgili bir tartışmaya, *Bu Vesile İle İlave* başlıklı şiirle katılır.

"Necdet Beyefendi! Bu ne ucûbe ziyâfet!
Çekmişsiniz amma, o bu günlerde çekilmez;

Turan kılığı şimdi çekilmez ve dikilmez;
hatta yeni yapsak da o bir köhne kıyafet.
Mutlak edebiyata gerek şapkayı iksâ
serpuş-ı temeddün.
Çoktan onu biz etmiş idik, tecrübe-âsâ,
Sertâc-ı tezeyyün.
Millî edebiyat! O budur şimdi muhakkak."(3, s.225)¹⁸

Uzun bir ömür süren Abdülhak Hâmid'in şiirinde, Türkiye'nin geçirdiği bazı siyasi hadiselerin yansımalarını da bulmak mümkündür. *Mütareke Senelerinde Çamlıca'da*, o karanlık günlerin hatırlattıklarından ibarettir. *Büyük Gazi'ye Atatürk'ü öven*, yaptıklarıyla onu yücelten şiirlere bir örnektir. Şiirlerinin genelinde ise, hangi konuda yazılmış olursa olsun, felsefi düşüncelerinin yanında sosyal hayatla ilgili dikkat ve yaklaşımlarla da karşılaşmaktayız. *Sokaklarımızda* şiirinde böylesi bir uyarıya yer verir şair:

"Siz, Şehremini, hem de cihan-dîde bir emin
Siz, mîr-i nabızgîr, mizâc-âşına-yı halk!

Ben gerçi istemem size etmek senâ-yı halk,
ancak, bilirsiniz, mütemeddin bir ülkede,
Mesul olan hükümetin en çok gözettği
halkın huzurudur.
Erkek kadın, sokaktan o halkın mürûrudur,
Çarpışmadan kesân veya nâkesân ile!"(3, s.233)

Mazi, sınımlan bir zaman dilimi olarak Hâmid'te hep canlıdır. *Kabr-i Selim-i Evveli Ziyaret* gibi şiirlerde mazi, bir tarih olarak canlansa da, genelde onda bireysel maceraların hatırlanması olarak belirir. *Avdet-i Mazi* şiirinde böyle bir hatıradır anılan:

Geçmiş güzelim bahar-ı hüsnün
Ey gönülüm olan şikâr-ı hüsnün
Eyvâh ne işvekâr idin sen
Sen sevdiciğim nigâr idin sen
Gel söyleşelim seninle ey yâr
Geçmişteki macerâyı tekrar.(3, s.173)

¹⁸ Mehmet Rauf'un edebiyata ilgisizlikten yakındığı bir yazısı üzerine ("*Burada Türk Edebiyatı Medfundur*", Cumhuriyet, No:448, 8 Ağ.1925), Raif Necdet de, "*Burada Edebiyat-ı Cedide Medfundur*" başlıklı bir yazı kaleme alarak (Millî Mecmua, No:44, 1 Eyl. 1925), M. Rauf'a tepki gösterir, eskileri suçlar. Hamid de bu şiirinde R. Necdet'e çatarak tenkide "sin" karıştırmamasını, yani eskileri suçlamamasını ister.

Kendisi ve çevresiyle ilgili anlatımlarda bazen şiirden uzak, yalnız bir anlatım karşımıza çıkar. O bu tarz sıradanlıklara ise pek aldırılmaz. Özellikle son dönem şiirlerinde hatıraları belirgin şekilde öne çıkarır. Bu şiirlerden olan *Bir Hatıra*'da çocukluğunun Paris'ine gider.

"Paris!" diyordu.
Pek çok işitmişti Paris'i.
On bir yaşında gördü ve girmişti mektebe.
Mekteb ikinci merteye.
İrsî tahassüsât. Ezelf sâik-ı hayât.
İrsî tahassüsâtına, ümmî zekâsına,
Kudret, birinci medrese etmişti Paris'i.(s.219)

Onun devamı olan *Yine Bir Hatıra* ise İran'ı anlatır.

Gazup Şair, Manzum Tercüme-i Hali, Şair-i A'zam ve Yine Mâhût Herif şiirleri kendisiyle ilgili dedikodu ve eleştirilere verilen cevaplar gibidir. Ancak şiirlerin tümünde bir ironiyi hissetmemek mümkün değildir. Hamid'in asıl şair tarafı da bu türden söyleyişlerde belirir. *Gazup Bir Şair*'e bu dikkatle bakalım:

Seneler var ki yazmadım bir şey
Hâdisât işlemekte peyderpey,
Yeter insana kanıyla yazmak için!
Yiyecek sanki bir köpek na'sı,
Olmuşum bir behîmeden vahşi,
Müteaddi kudurmak, azmak için!

Develer kini bende kîn-i adem!
Hayyelerden zehirlidir handem,
Olurum ağlayınca bir timsah!
Ben ki tufanı yoldaşım sanırım,
Bahr-ı Umman'ı gözyaşım sanırım,
Ve o bahrin içindeyim sebbâh.

Bu uzun şiirde yer yer felsefi mülâhazalara da giren şair, bireyin hayatının dolduran duygulardan, ihtiraslardan bahseder. Her ferdin bir muamma olduğundan bahisle, kendi şiirinin de anlaşılmayacağını söyler. Artık "tefahür"lerin geçtiğini, değiştiğini ise şu mısralarla ortaya kor:

Taht-gâhım bugün bu peygüle.
Hakk'a şükreylemekse üşgüle.
Münzevî, hem de hâneberdüşum.
Gazabım geçti; sâkinim şimdi.
-Yok canım, ben latife ettimdi.
Mest idim önce, şimdi bîhüşum!(3, s.349)

Onun kendini anlattığı en en meşhur şiiri ise *Şair-i A'zam* başlığını taşır. Süleyman Nazif'in kendisine verdiği bu ismi benimseyen, ama aynı zamanda kendisinin yaşadığı ile bu isim arasındaki tezadı ortaya koymayı amaçlayan şiir, onu en güzel anlatacak metindir. 1922 yılında Viyana'da bulunduğu sırada yazdığı bu şiiri İstanbul'a göndererek Tanin gazetesinde yayımlanmasını sağlamış, bunun üzerine kendisine yol parasını karşılayacak kadar bir yardım da yapılmıştır. Çünkü şiir aynı zamanda bir yardım talebidir.

"Mevki Viyana
bir darbe-i ma'kûs ile düşmüş o yana.
Hep tersine dönmüştür onun giydiği şeyler;
hem biddefaat!
Onlarla yatıp kalkar imiş kendisi söyler,
vaktiyle bütün Pol'de yapılmışsa da heyhat,
cümlesi solmuş.
Vaktiyle siyah, şimdi fakat yemyeşil olmuş
bir paltosu vardır.
Tek gözlüğü vardır, geceler kandilidir o.
Yârab ne hayat!
Cepler delik az çok.
Lâkin ne zarar var ki delikten düşecek yok.
Bir korkusu vardır;
Meyhanelerin saat-i tatili pek erken...
Bir kirli paçavrayla gezer,
mendilidir o.
Lastikleri bir başkasınındır ki yürürken,
durmaz ayağından kaçır ekser.
Serpuşu ne festir, ne külahtır, ne sarıktır.
Kalpak da değildir.
Bir şapka mı? Hâşâ! O onun kendine mahsus,
bir başka şekildir.
Keşkül gibi bir şey.
Milliyetini fârik olan yok. Soruyorlar;
Kimdir bu alâmet? Bu musibet ne kılıktır,
ürkütmeyelim sus!"
bir kakhaha, bir av'ave kopmakta peyâpey,
bazan da müheyyâ-yı tasadduk, duruyorlar.
Züll fakrına bir zam!
Ancak biri vardır ona der: Şâir-i a'zam.

ABSTRACT

Abdülhak Hâmid (1852-1937) is one of the leading figures of Turkish poetry which is under the influence of Western poetry. He made some structural and thematic changes in poems, one of which is that he tells his own life, adventures and passions. Having confidence in and attaching importance to himself, and living an adventurous life are the factors of such an attitude. Therefore, speaking of these subjects in his poems from this perspective.